

Кудерська І. О.,
*доктор філософії в галузі права,
викладач кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права
факультету соціології та права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА САМОІДЕНТИФІКАЦІЮ ТА КУЛЬТУРНА САМОБУТНІСТЬ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Створення належних умов для реалізації і захисту прав усіх народностей, що проживають на території держави, на самоідентифікацію є обов'язком кожної демократичної держави і неможливе без правового забезпечення розвитку мовної, культурної, етнічної, релігійної самобутності громадян. Задля цього необхідно розробити таке правове забезпечення, що нині є однією з умов, яку Європейський Союз ставить перед Україною для набуття повноправного членства.

Поняття «право на самоідентифікацію» тільки починає набувати правового забезпечення в світі в демократичних державах. Хоча в низці міжнародних правових актів це право згадується і частково розкривається, а саме в: Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.) [1], Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966 р.) [2], ратифікованих нашою державою в 1973 році, Декларації про принципи міжнародного права 1970 року [3], у Віденській Декларації Ради Європи 1993 року [4], Документах Копенгагенської наради Конференції з людського виміру ОБСЄ 1990 р. [5], Рамковій конвенції про захист національних меншин 1995 року [6], Декларації ООН про права корінних народів [7] тощо.

За тлумачним словником самоідентифікація це - визначення самим громадянином своєї національної приналежності та процес інтеграції всередині суспільства [8], в тому числі пов'язаний з національно-культурним самовизначенням того чи іншого народу або народності, що неможливе без належного правового забезпечення.

В Україні правове забезпечення самоідентифікації, зокрема, і в сфері культури, є на часі, адже в нашій державі налічується понад 130 національних груп представників національних меншин (народностей). Так з 1992 року діє Закон «Про національні меншини в Україні» відповідно до якого Україна гарантує громадянам республіки незалежно від їх національного походження забезпечення дотримання культурних прав і свободи, підтримку розвитку національної самосвідомості і самовиявлення [9].

В листопаді цього року за сприяння проекту Ради Європи «Посилення захисту національних меншин, включаючи ромів та мов меншин в Україні» відбулось громадське обговорення проекту Закону України «Про національні меншини (спільноти) України». [10] Цей законопроект розроблений на виконання вимог Європейської Комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського Союзу.

Однією з цілей прийняття Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» є вдосконалення законодавчого регулювання реалізації прав та свобод, зокрема, права на самоідентифікацію, використання мов національних меншин (спільнот), культурних прав [11] та збереження культурної самобутності національної спільноти.

На шляху інтеграції до європейського співтовариства наша країна взяла на себе обов'язки забезпечити європейські стандарти захисту прав національних спільнот, зокрема, шляхом створення належних механізмів для їх реалізації. На нашу думку, для створення таких механізмів корисним є досвід зарубіжних країн.

Так в законодавстві європейських країн питання правового статусу національних меншин (народностей), їх самоідентифікації, культурної самобутності вирішується по-різному. В частині країн їх існування визнається, законодавство містить норми про надання особливого статусу, захисту, охорони культурних прав тощо, а в частині або взагалі не врегульований або знаходиться в процесі розробки правового забезпечення охорони їх прав.

У Франції ще до недавнього існувала політика невизнання національних меншин та відповідно до ст. 2 Конституції Франції закріплювалось, що будь-який

громадянин країни є представником французького народу «незалежно від походження, раси чи релігії». Хоча в країні є представники різних народностей: бретонці, каталонці, фламандці ін. Тому в останні роки розпочато правове забезпечення в національно-культурній сфері [12].

В Німеччині права на культурну самобутність та самоідентифікацію національних меншин закріплені в законодавстві окремих земель і здебільшого стосуються використання мови при реалізації права на освіту [12]. Для нашої країни, цікавим є досвід законодавчого закріплення при отриманні середньої освіти вивчення декількох іноземних мов (не однієї), в тому числі і з наданням вибору з врахуванням права на самоідентифікацію.

В Республіці Словенії виділяють особливий статус та права італійської та угорських етнічних спільнот, зокрема в сфері політичних та культурних прав, окремим законом врегульовано особливості права на самоідентифікацію та культурну самобутність ромів [12]. Цікавими для нашої країни є програми цієї країни направлені на запобігання соціального виключення, залучення до освітньої сфери, визнання історії і традицій культури.

Декларацією з національного питання Республіки Болгарія передбачається необхідність прийняття закону про додаткові судові і адміністративні гарантії захисту прав та інтересів, свобод, безпеки, спокійного життя нечисленних в етнічному відношенні груп населення будь-якого району, громади чи селища. Ці положення закріплені і в ст. 6 Основного закону Болгарії «не допускаються будь-які обмеження в правах або в привілеях на підставі раси, національності, етнічної приналежності...» [13].

Конституція Угорщини закріплює, що держава гарантує фундаментальні права для всіх, без будь-якої дискримінації, на основі статі, раси, кольору, етнічного походження, національної приналежності, мови; кожному національній і етнічній групі, яка живе в Угорщині, потрібно вважати частиною, котра формує державу. Національні та етнічні меншини мають право використовувати свою рідну мову, щоб записувати свої імена рідною мовою, сприяти розвитку їх культури та освіти з урахуванням їхніх мов [13].

Отже, для України при розробці правового забезпечення права на самоідентифікацію народностей нашої країни, зокрема, щодо культурних прав необхідно: залучити представників національних меншин, науковців-правників до розробки стратегій, програм, планів, нормативно-правових актів щодо дотримання культурних прав, зокрема щодо мовної, культурної, етнічної, релігійної самобутності національних меншин та корінного народу; сприяти забезпеченню верховенства права, захисту права на самоідентифікацію національних меншин і корінного народу, основних свобод в цій сфері; сприяти повазі до безцінних знань окремих представників національних меншин та корінного народу, зокрема в сфері нематеріальної культурної спадщини; дослідити та врахувати норми міжнародного права зокрема і з метою запобігання виникненню конфліктів з питань мовної, культурної, етнічної, релігійної самобутності.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 01.12.2022);
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 03.12.2022);
3. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu70012?ed=1970_10_24&an=2 (дата звернення: 02.12.2022);
4. Віденська Декларація Ради Європи. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu93378?an=2&ed=1993_10_09 (дата звернення: 04.12.2022);

5. Документ Копенгагенської наради Конференції з людського виміру ОБСЄ 1990 р. URL: <https://www.osce.org/ru/odihr/elections/14304> (дата звернення: 05.12.2022);
6. Рамкова конвенція про захист національних меншин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text (дата звернення: 05.12.2022);
7. Резолюція 61/295, прийнята Генеральною Асамблеєю 13 вересня 2007. Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156#Text (дата звернення: 06.12.2022);
8. Самоідентифікація. URL: <https://slovnyk.ua/> (дата звернення: 01.12.2022);
9. Про національні меншини в Україні. Закон України від 25.06.1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12#Text> (дата звернення: 03.12.2022);
10. Відбулось громадське обговорення проекту Закону України «Про національні меншини (спільноти) України». URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/a-public-discussion-of-the-draft-law-of-ukraine-on-national-minorities-communities-of-ukraine-was-held-> (дата звернення: 04.12.2022);
11. Проект Закону про національні меншини (спільноти) України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40892> (дата звернення: 01.12.2022);
12. The constitutional regulation of ethnic diversity, protection of national minorities and (special) rights of persons belonging to national minorities and/or national minorities. By Aleš Novak, Faculty of Law, University of Ljubljana with Mitja Žagar, Institute for Ethnic Studies. URL: <http://www.inv.si/DocDir/projekti/MIRICO%20report.doc> (дата звернення: 06.12.2022);
13. Ткаченко Є.В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин. URL: [efaidnbmnnnibpcajpcgicfindmkaj/https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_5_cory.pdf](https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_5_cory.pdf) (дата звернення: 06.12.2022).

Кузніченко О. В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувачка кафедри цивільного та трудового права
Одеського національного морського університету*

Менсо І. В.,

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри цивільного та трудового права
Одеського національного морського університету*

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК

Права жінок – є невід’ємною частиною прав людини, але, і досі повною мірою не реалізуються в кожній державі. Жінки стискаються з дискримінацією практично в усіх сферах життя. Вона проявляється у гендерній нерівності, обмеженні прав жінок на участь у міжнародній та внутрішньодержавній політиці, недостатньому захисті жінок від насильства, міжнародній торгівлі жінками, нерівності у сфері праці, залякуванні та приниження гідності. Обов’язком держав сьогодення є створення дієвих механізмів захисту, розслідування та викриття порушених прав жінок; впровадження нових засобів та методів контролю, системи звернень для жінок, що страждають від насилля та інших видів порушення прав.

Процес становлення та розвитку інституту захисту прав жінок має тривалу історію, значне реформування та удосконалення протягом останнього часу. При цьому, питання захисту прав жінок залишається актуальним і донині, про що свідчить офіційна статистика.

Насильство проти жінок та дівчат є найбільш поширеним і спустошливим порушенням прав людини у світі. Про це йдеться в заяві ООН з нагоди Міжнародного дня усунення насильства проти жінок, що проходить 25 листопада щорічно. Цифрами в ООН проілюстрували жахливий масштаб порушень – третина всіх жінок та дівчат переживають фізичне, або сексуальне насильство протягом свого життя, половина жінок, яких вбивають у світі, вбивають їх партнери, або сім'я. За даними ООН “немає жодного регіону, країни чи культури,